

Sygn. akt III CZP 4/15

UCHWAŁA

Dnia 13 marca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Karol Weitz

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z wniosku P. K.
przy uczestnictwie C. sp. z o.o. z siedzibą w W.
o wynagrodzenie kuratora,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 13 marca 2015 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w W.
postanowieniem z dnia 17 grudnia 2014 r.

"Czy wynagrodzenie dla kuratora osoby prawnej ustanowionego z urzędu na podstawie art. 42 k.c., w sytuacji braku majątku lub dochodów tej osoby, jest pokrywane ze środków publicznych na podstawie art. 597 § 1 k.p.c. w zw. z art. 605 k.p.c., a jeśli tak, to kto wówczas jest płatnikiem tego wynagrodzenia?"

podjął uchwałę:

Wynagrodzenie dla kuratora ustanowionego z urzędu na podstawie art. 42 k.c. w braku majątku lub dochodów osoby prawnej jest pokrywane przez Skarb Państwa - sąd rejestrowy.

UZASADNIENIE

W sprawie gospodarczej z powództwa Kancelarii Prawnej [...] przeciwko C. sp. z o.o. o zapłatę postanowieniem z dnia 4 marca 2014 r. Sąd Rejonowy Sąd Gospodarczy XVI Wydział Gospodarczy zawiesił postępowanie (art. 174 § 1 pkt 2 k.p.c.) oraz zwrócił się na podstawie art. 42 § 1 k.c. do Sądu Rejonowego XIII Wydziału Gospodarczego Krajowego Rejestru Sądowego Sądu Rejonowego o wszczęcie postępowania z urzędu w przedmiocie ustanowienia kuratora dla pozwanej, celem doprowadzenia do powołania organu tej osoby prawnej, a w razie potrzeby jej likwidacji. W uzasadnieniu podniósł, że C. sp. z o.o. nie ma organu, gdyż dotychczasowy jej prezes zarządu został wykreślony z rejestru z uwagi na skazanie prawomocnym wyrokiem karnym.

Postanowieniem z dnia 4 kwietnia 2014 r. Sąd Rejestrowy ustanowił dla tej spółki kuratora w osobie P. K. i określił zakres jego uprawnień, tj. postaranie się o niezwłoczne powołanie zarządu, a w razie potrzeby o jej likwidację oraz zobowiązał go do składania sprawozdań z czynności co 6 miesięcy, poczynawszy od uprawomocnienia się tego orzeczenia.

P. K. w dniu 29 maja 2014 r. wystąpił z wnioskiem o przyznanie mu wynagrodzenia za wykonane czynności, w którym podniósł, że spółka C. nie prowadzi działalności gospodarczej, a on nie jest zobowiązany do poszukiwania majątku osoby objętej kuratelą; nie jest też możliwe prowadzenie czynności egzekucyjnych z powodu braku zarządu spółki, a podmiot żądający ustanowienia kuratora powinien pokryć jego wynagrodzenie.

Postanowieniem z dnia 4 czerwca 2014 r. Sąd Rejonowy XIII Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego po rozpoznaniu sprawy na posiedzeniu niejawnym przyznał P. K. kwotę 500 zł tytułem wynagrodzenia za sprawowanie kurateli i zasądził ją na rzecz wnioskodawcy od C. sp. z o.o. Podniósł, że nie udało się jeszcze powołać zarządu, gdyż na zgromadzenie nie stawił się jedyny wspólnik spółki. Dokonując kontroli prawidłowości wykonania kurateli i nakładu pracy za dotychczasowe działania kuratora uznał, że wynagrodzenie w kwocie 500 zł nie jest wygórowane. Wskazał, że obciążył nim C. sp. z o.o. na podstawie art. 179 k.r.o. i podniósł, że wniosek o zasądzenie wynagrodzenia od Skarbu Państwa jest nieuzasadniony, gdyż kurator nie podał, jaki jest stan

majątkowy spółki dla której został ustanowiony, a zatem nie wykazał, że spółka nie jest w stanie pokryć kosztów kurateli.

Kurator zaskarżając postanowienie w części dotyczącej zasądzenia wynagrodzenia od C. sp. z. o.o. zarzucił, że wykazał, iż spółka objęta kuratelą nie jest w stanie wypłacić zasądanego wynagrodzenia. Nie posiada organów do reprezentowania jej na zewnątrz, w tym także do dokonywania operacji finansowych. Z tego względu uznał, że brak jest możliwości wyegzekwowania wynagrodzenia na drodze postępowania egzekucyjnego. Podniósł, że spółka nie prowadzi działalności gospodarczej. Wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia przez zasądzenie wynagrodzenia kuratora od Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego [...].

Rozpoznając zażalenie Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości co do regulacji dotyczącej wynagrodzenia dla kuratora osoby prawnej ustanowionego z urzędu, a także możliwości wypłaty tego wynagrodzenia ze środków publicznych w sytuacji, gdy osoba prawna, dla której ustanowiono kuratora, nie ma majątku ani dochodów i dał temu wyraz w przedstawnym zagadnieniu prawnym (art. 390 § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W art. 178 § 1 k.r.o. ustawodawca ogólnie unormował, że kuratora ustanawia się w wypadkach w ustawie przewidzianych, gdyż kuratela jest instytucją niejednorodną, zróżnicowaną i służy realizacji różnych celów i funkcji (por. art. 70 § 2, art. 82 § 3, art. 84 § 2, art. 99, art. 102, art. 109 § 3, art. 125 § 2, art. 157, art. 182, art. 183 § 1 i art. 184 § 1 k.r.o. art. 16 § 2 i art. 42 § 1 k.c., art. 69, art. 143, art. 447 § 1 i 2, art. 454 § 1 i § 11, art. 454 § 2 i 3, art. 556 § 1, art. 666 § 1, art. 802, art. 818 § 1, art. 819 § 2, art. 908 § 1, art. 928 k.p.c.). W wielu przypadkach kurator powoływany jest na wniosek osoby, która go potrzebuje lub osoby trzeciej, a także ustanawiany jest z urzędu. Regulacja kurateli (art. 179 - 184 k.r.o.) nie ma charakteru wyczerpującego, gdyż zgodnie z art. 179 § 2 k.r.o., w zakresie nieunormowanym w tych artykułach, stosować należy odpowiednio przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego o opiece. Oznacza to, że kuratela konstrukcyjnie nie różni się od opieki, gdyż obie instytucje stanowią formę pieczy prawnej.

Kuratora dla osoby prawnej, po kolejnej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, począwszy od dnia 19 kwietnia 2010 r. ustanawia na wniosek lub z urzędu sąd rejestrowy, w którego okręgu osoba ta ma lub miała ostatnią siedzibę (art. 603 § 1 i 2 k.p.c.). W kwestiach nieunormowanych w art. 599 - 605 k.p.c. do spraw z zakresu kurateli stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu w sprawach z zakresu opieki (art. 605 k.p.c.). Odesłanie to należy rozumieć ściśle. Oznacza, że do postępowania w sprawie ustanowienia kuratora na podstawie art. 42 k.c. odpowiednie zastosowanie mają wyłącznie przepisy z zakresu opieki art. 590-598²¹ k.p.c. oraz wprost przepisy ogólne w sprawach opiekuńczych (art. 569-578¹ k.p.c.), a w następnej kolejności - jeśli wymienione przepisy nie stanowią inaczej - przepisy ogólne o postępowaniu nieprocesowym (art. 506-525 k.p.c.) i w końcu - na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. odpowiednio właściwe przepisy dotyczące procesu.

Z treści art. 597 § 2 w związku z art. 605 k.p.c. wynika, że postanowienie w przedmiocie przyznania wynagrodzenia kuratorowi jest zaskarżalne. W judykaturze odstąpiono od poglądu wyrażanego w dawniejszym orzecznictwie, że jest to orzeczenie formalne, od którego służy zażalenie (por np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1975 r., III CZP 26/75, OSNC 1976, nr 2, poz. 31, postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 3 lutego 1970 r., II CZ 32/69, OSNC 1970, nr 9, poz. 165 i z dnia 5 października 2005 r., II CZ 84/05, nie publ.). Odmienne zapatrywanie, prowadzące do wniosku, że od postanowienia w przedmiocie wynagrodzenia dla kuratora służy apelacja, wyrażone zostało w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2011 r., III CZP 140/10 (OSNC 2011, nr 11, poz. 123). Wynikło ono ze zmiany art. 162 § 2 k.r.o., aksjologii motywów podejścia do kwestii wynagrodzenia za wykonaną pracę oraz poglądów na istotę i znaczenie środków odwoławczych. W każdym razie, gdy sprawa dotyczy kuratora prawa materialnego orzeczenie w przedmiocie jego wynagrodzenia stanowi postanowienie co do istoty sprawy w rozumieniu art. 518 k.p.c., zawierające merytoryczne rozstrzygnięcie żądania objętego wnioskiem (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2014 r., III CZP 6/14, OSNC 2015, nr 1, poz. 5 i tam powołane dalsze orzeczenia).

Interes prawny w postępowaniu nieprocesowym ma inne znaczenie niż w procesie; wynika nie z naruszenia lub zagrożenia sfery prawnej, lecz z pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nimi stosunków prawnych i stwarzają obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nim udziału (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144). W orzecznictwie i literaturze wyrażony został pogląd, że zainteresowanie uczestnictwem w tym postępowaniu wyznaczone być może również wynikiem postępowania, w którym na osobę trzecią nałożono określony obowiązek. Powszechnie przyjmowane jest w praktyce, że interes prawny uczestnika powinien być badany w toku całego postępowania (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 1 października 1999 r., II CKN 606/99, OSNC 2000, nr 4, poz. 68 i z dnia 20 października 2004 r., IV CK 91/04, OSNC 2005, nr 10, poz. 177). Sąd może odmówić dalszego udziału w postępowaniu osobie, która nie jest zainteresowana wynikiem postępowania, jeżeli dojdzie do takiego przekonania w jego toku. W sprawie o przyznanie wynagrodzenia kuratorowi, prowadzonej na jego wniosek, w której działa on we własnym imieniu i na swoją rzecz, jego zainteresowanie wynikiem postępowania nie budzi wątpliwości. W postanowieniu sąd powinien przyznać wynagrodzenie, określić jego wysokość, oraz zobowiązanego do jego uiszczenia.

Kurator ustanowiony na podstawie art. 42 § 1 k.c. jest kuratorem prawa materialnego i jest powoływany przez sąd, jeżeli osoba prawna nie może prowadzić swoich spraw z braku powołanych do tego organów. Jest on zobligowany (art. 42 § 2 k.c.) do niezwłocznego podejmowania czynności, mających doprowadzić do powołania organów osoby prawnej, a w razie potrzeby jej likwidacji. Taki kurator osoby prawnej, jeżeli został do tego umocowany, może wystąpić do sądu w imieniu reprezentowanej spółki z wnioskiem o jej rozwiązanie (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2012 r., III CZP 95/11, OSNC 2012, nr 11, poz. 125). W toku tego postępowania o rozwiązanie spółki pełni równocześnie więc rolę kuratora procesowego.

Bezpośrednio wynagrodzenia kuratora ustanowionego na podstawie art. 42 k.c. dotyczy art. 179 § 1 i 2 k.r.o. Zgodnie z tym unormowaniem sąd, który

ustanowił kuratora, na jego żądanie przyzna mu, stosowne wynagrodzenie. W zdaniu pierwszym art. 179 § 1 k.r.o. wprowadzona więc została zasada odpłatności kurateli. Wyjątkowo wynagrodzenia nie przyznaje się, jeżeli nakład pracy kuratora jest nieznaczny, a sprawowanie kurateli czyni zadość zasadom współżycia społecznego (art. 179 § 2 k.c.). Można przyjąć, że w sprawie ten wyjątek nie występuje, skoro były trudności z powołaniem przez jedyne go wspólnika C. sp. z o.o. zarządu, a J. G. został powołany na prezesa tego organu dopiero na walnym zgromadzeniu spółki w dniu 25 kwietnia 2014 r. Kurator także występował z wnioskiem o rozwiązanie spółki C.

Z zestawienia § 2 z § 1 art. 179 k.r.o. wynika, że sąd bada w takim postępowaniu w pierwszym rzędzie, czy nakład pracy kuratora uzasadnia przyznanie mu wynagrodzenia, i w jakiej wysokości. Gdy jest zrealizowana hipoteza normy zawartej w art. 179 § 2 k.r.o., wniosek podlega oddaleniu. Z kolei w zdaniu drugim art. 179 § 1 k.r.o. ustawodawca unormował, że wynagrodzenie powinno być pokryte z dochodów lub majątku osoby, dla której kurator został ustanowiony, a jeżeli ta osoba nie ma odpowiednich dochodów lub majątku, wynagrodzenie pokrywa ten, kto żądał ustanowienia kuratora. Z takiej konstrukcji tego artykułu wynika, że ustawodawca założył, iż taka osoba prawna ma dochody lub majątek, z którego mają być pokryte koszty kurateli (domniemanie). W takiej sprawie więc sąd zasądza wynagrodzenie od osoby prawnej, dla której został ustanowiony kurator, chyba że zainteresowani ci wykażą brak aktywów osoby prawnej na to wynagrodzenie. Wbrew stanowisku Sądu Okręgowego, przyznanie wynagrodzenia od spółki jest orzeczeniem, na które kurator ma wpływ. Skoro działa w tym charakterze, to powinien znać sytuację ekonomiczną spółki.

W wypadku braku aktywów osoby prawnej, wynagrodzenie pokrywa ten, kto żądał ustanowienia kurateli. W sprawie ustanowienie kuratora nastąpiło z urzędu, co jednak nie oznacza, że sąd jest wtedy wnioskodawcą, a więc, iż na podstawie unormowania zawartego w art. 179 § 1 zd. ostatnie ma obowiązek pokryć koszty kurateli. W literaturze i judykaturze zwracano uwagę, że w takim wypadku brak podstaw normatywnych do obciążenia Skarbu Państwa tymi kosztami (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2005 r., II CZ 84/05). Stanowisko to straciło aktualność od dnia 13 czerwca 2009 r., tj. od wejścia w życie

ustawy z dnia od 6 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 220, poz. 1431). Uzasadnienie projektu tej ustawy wskazuje na zamiar ustawodawcy zrównania sytuacji opiekuna i kuratora w odniesieniu do pokrywania wynagrodzenia, także w razie braku dochodów lub majątku osoby, dla której ustanowiony został podmiot poddany pieczy. Nie ma racjonalnych podstaw do przyjęcia, że wynagrodzenie ze środków publicznych nie należy się wtedy także kuratorowi, skoro uprawnienie takie ma opiekun (druk Sejmu VI kadencji nr 888).

Należy przypomnieć, że na podstawie art. 178 § 2 k.r.o. do wynagrodzenia kuratora w części nieuregulowanej w art. 179 k.r.o. ma zastosowanie unormowanie dotyczące wynagrodzenia opiekuna, tj. art. 162 § 3 k.r.o. Zakres tej nowej regulacji jest z jednej strony węższy, gdyż nie jest tu zobowiązanym podmiot, który wnosił o ustanowienie opiekuna, a z drugiej strony szerszy, gdyż jeżeli osoba dla której została ustanowiona opieka nie ma odpowiednich dochodów lub majątku, wynagrodzenie ma być pokrywane ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej.

Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 28 marca 2014 r. III CZP 6/14 wyjaśnił, że wykładnia art. 178 § 2 k.r.o. nakazuje stosować do kurateli odpowiednio przepisy o opiece, ponieważ przepisy o kurateli nie regulują problematyki wynagrodzenia kuratora ustanowionego z urzędu, istnieje podobieństwo obu tych instytucji, a zamiarem ustawodawcy było objęcie nowo wprowadzoną regulacją, zawartą w art. 162 § 3 k.r.o., także przypadku kurateli, w sytuacji braku podstaw do wypłacenia wynagrodzenia z majątku osoby objętej kuratelą lub wnioskującej o jej ustanowienie. Ponadto wskazał, że w razie braku podstaw do pokrycia wynagrodzenia kuratora osoby częściowo ubezwłasnowolnionej na podstawie art. 179 § 1 k.r.o., wynagrodzenie to jest pokrywane ze środków publicznych na podstawie przepisów o pomocy społecznej (art. 162 § 3 w zw. z art. 178 § 2 k.r.o. i art. 53a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 182 ze zm., dalej: „u.p.s.”).

Zgodnie z ogólnie przyjętymi w prawie zasadami „odpowiedniego” stosowania przepisów, niektóre z nich znajdują zastosowanie wprost, bez żadnych modyfikacji i zabiegów adaptacyjnych, inne tylko pośrednio, a więc

z uwzględnieniem konstrukcji, istoty i odrębności postępowania, w którym znajdują zastosowanie a jeszcze inne nie będą mogły być wykorzystane w żadnym zakresie (por. np. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2004 r., III CZP 110/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 133 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1975 r., I CO 9/75, OSNCP 1976, nr 10, poz. 219).

Według art. 36 pkt 1 lit. h u.p.s. świadczeniem z pomocy społecznej jest wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd. Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej, mającą na celu umożliwienie osobom fizycznym i ich rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości (art. 2 ust. 1 u.p.s.).

Ustanowienie kuratora dla spółki handlowej nie mieści się w zakresie przedmiotowym pomocy społecznej. Inna jest funkcja ustanowienia opieki dla osób i rodzin znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych, a inny cel ma ustanowienie kuratora dla osoby prawnej. Z tych przyczyn odpowiednie stosowanie w sprawie art. 53a u.p.s. budziłoby zasadnicze wątpliwości. Ze względu na odmienne funkcje pomocy społecznej zobowiązanym do zapłaty wynagrodzenia dla kuratora osoby prawnej nie może być gmina. Skoro w sprawie chodzi o kuratora ustanowionego dla spółki handlowej, a nie osoby ubezwłasnowolnionej, to odesłanie do przepisów ustawy o pomocy społecznej traci swoje *ratio legis*.

W tym stanie rzeczy odpowiednie stosowanie art. 162 § 3 k.r.o. do wynagrodzenia kuratora ustanowionego z urzędu dla osoby prawnej na podstawie art. 42 k.c. może polegać tylko na tym, że w wypadku braku jej dochodów lub majątku, świadczenie to powinno być pokryte ze środków publicznych, niemniej nie z funduszy gminy przeznaczonych na pomoc społeczną. Należy więc odpowiedzieć, czy w takim wypadku zobowiązanym do zapłaty tego wynagrodzenia w obecnym stanie prawnym może być Skarb Państwa. W literaturze wyrażone są poglądy udzielające odpowiedzi pozytywnej na to pytanie. Skoro w takim wyjątkowym wypadku wynagrodzenie jest pokrywane ze środków publicznych i nie mogą to być środki gminy świadczone na podstawie ustawy o pomocy społecznej (art. 162 § 3 k.r.o.), a na podstawie art. 179 § 1 k.r.o. sąd rejestrowy ma obowiązek przyznania stosownego wynagrodzenia i brak w ustawie wprost wskazania, kto ma go uiścić,

to należy dojść do wniosku, że ustawodawca założył, że spełnić ma to świadczenie podmiot, który je przyznał. „Pokrycie,” czyli wyrównanie jakiejś straty, czy należnego wynagrodzenia, to nic innego jak w powszechnym rozumieniu tego słowa „zapewnienie finansowania”.

W końcu trzeba zauważyć, że przesłanki ustanowienia i kompetencje kuratora ustanowionego na podstawie art. 42 k.c. i kuratora „rejestrowego” powoływanego na gruncie ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1203) są odmienne. Z tego względu brak przekonujących argumentów, aby do wynagrodzenia dla kuratora ustanowionego na podstawie kodeksu cywilnego przez analogię stosować zasady z ustawy rejestrowej (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2008 r., III CZP 40/08, nie publ.).

Za przyjętym stanowiskiem przemawiają także racje wynikające z publicznoprawnego charakteru kurateli. Chociaż kurator działa bezpośrednio w interesie osoby prawnej, dla której został ustanowiony, to z jego powołaniem ustawodawca wiąże trwale ustabilizowanie jej sytuacji prawnej, a zatem instytucja ta ma znaczenie dla bezpieczeństwa obrotu prawnego, tj. realizuje ten cel społeczny.

Z tych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.